

Le Clézio z głową w chmurach?

Jean-Marie Gustave Le Clézio, jak sam twierdzi, nie jest w stanie pisać nie myśląc o żywiołach, ponieważ „mają one dla [niego] takie samo znaczenie jak zbiorowości ludzkie”, przy czym powietrze, przestrzenie i ciała niebieskie cieszą się u niego uprzywilejowaną pozycją. Od imienia muzy Astronomii wzięło swoją nazwę utopijne państwo opisane w powieści *Urania*, a w innych książkach pisarza wielu podróży kieruje się w swych wędrówkach gwiazdami (*Le Chercheur d'or*, *Pustynia*, *Raga...*).

Tematem niniejszego numeru czasopisma jest niebo w twórczości Le Clézio, francusko-maurytyjskiego laureata nagrody Nobla z 2008 roku w dziedzinie literatury. Jakie miejsce niebo zajmuje w dziele tego pisarza? Jaką rolę odgrywają u niego gwiazdy, ciała astralne, słońce względem życia ludzkiego? Jak przedstawione zostały nasze wspólne relacje? W jaki sposób ekopoetyka dookreśla wszechświat w procesie literackiego tworzenia, łączącym wiedzę z zakresu kosmografii, szczegółową znajomość kosmogonii i niebiańską rzeczywistość z wyobraźnią autora? Czy poetyka nieba wpływa na wybór strategii literackich? Jakie funkcje ten element odgrywa w strukturze narracyjnej, jakie role i wartości nadaje opowiadaniu? Pochodzący z różnych kontynentów badacze zaproponowali następujące tematy i punkty widzenia:

- realizm magiczny jako środek wyrazu artystycznego pozwalający na odkrycie części tajemnicy nieba i jego wymiaru duchowego: świata onirycznego i magicznego, marzeń, snów, horoskopów...
- postmodernizm i reinterpretacja mitów odnoszących się do nieba, ale również do inspiracji biblijnej,
- znaczenie nieba dla starożytnych ludów: ich praktyki i rytuały odbywające się w naturalnym otoczeniu, doświadczenie kontemplacji, medytacja na temat początków, związek z szamanizmem, z filozofią antyczną,
- ekopsychologia i jej wpływ na ustanowienie związków między ludźmi a środowiskiem oraz rolę żywiołu powietrza w odniesieniu do symboliki żywiołów w różnych kulturach,
- geopoetyka i niebo. Znaczenie map nocnego nieba i kontemplacji gwiazd.

Autorzy artykułów, zainteresowani zarówno formą jak i zagadnieniami podejmowanymi w sposób pośredni lub bezpośredni przez pisarza, często łączyli powyższe perspektywy.

Hyeli Kim w swoim artykule poświęconym *Prophéties du Chilam Balam* (1976) proponuje refleksję nad kwestiami estetyki form jednego z tłumaczeń Le Clézio na temat mitów prekolumbijskich i ich niebiańskiej wizji, sytuując je w kontekście poszukiwań nowego

języka, które charakteryzują całą twórczość pisarza oraz w nawiązaniu do historii poezji współczesnej.

Tematykę reprezentacji przestrzeni niebiańskiej w sztuce rzemieślniczej podejmuje Angela Gamerith na podstawie utworu Le Clézio pt. *Raga, Ujrzałem niewidzialny kontynent*. Autorka zastanawia się, za pomocą jakich środków literackich pisarz w swoim eseju przedstawia lub odtwarza wiedzę kulturową czy pamięć.

Isabelle Constant odkrywa twórcze metody autora w zakresie kreowania literackich fikcji o inności, jakie udało się jej wyodrębnić w powieści *Bitna, sous le ciel de Séoul*, gdzie rzeczywistość przeplata się z fantazją. Miejsce nieba jest tu szczególne – uruchamia ono wyobraźnię i otwiera możliwość zjednoczenia z nim, a także podzielenia się uniwersalnymi uczuciami.

Marina Salles analizuje poetykę poranka w szerokim korpusie powieści i nowel J.M.G. Le Clézio. Badaczkę interesuje symboliczny wymiar przedstawienia poranka i świtu, pełnego duchowości czasu obietnic, którego przywołanie poprzez różnego rodzaju mity i opowiadania kosmogeniczne stanowi podwaliny szerokiej kultury autora.

Szczegółowa analiza doświadczeń dwóch postaci z powieści *Alma* pozwala opowiedzieć o ich spotkaniu z rzeczywistością i rozgwieżdżonym niebem. Bruno Thibault swoją analizę poetyki nieba wieńczy wnioskiem, że powieść Le Clézio można częściowo określić jako przynależącą gatunkowo do „realizmu magicznego”. Krytyk podkreśla jednak, że utwór posiada równocześnie cechy „opowieści nierozstrzygalnej” zdefiniowanej przez Bruno Blanckemana.

Kwestia metafizyki i światła interesuje z kolei Nicolasa Piena, analizującego *Le Déluge*, powieść powstałą pod silnym wpływem filozofii świętego Augustyna i Plotyna. Autor artykułu podkreśla znaczenie pytania o „Łaskę” w badanym i oskarżonym przez Le Clézio społeczeństwie trzech pierwszych powojennych dekad.

W poszukiwaniu paradygmatu astralnego, który nie dzieliłby dzieła Le Clézio dwubiegunowo (ziemia *versus* niebo), Isabelle Roussel-Gillet omawia wielorakie podejście do pojęcia czasu przez pryzmat głównego bohatera kontemplującego gwiazdne konstelacje i słońce. Badaczka zastanawia się także nad konsekwencjami, jakie niesie za sobą astralna koncepcja naszej kondycji, oraz nad sposobem, w jaki ten paradygmat kwestionuje patrzenie i zamieszkiwanie.

Natalia Nielipowicz porusza tematykę niebios, a swoją refleksję opiera na badaniu związku duchowego ludów rdzennych z naturą. Porównując eseje Le Clézio poświęcone plemionom z Meksyku i Ameryki Środkowej z dziennikiem-esejem autorstwa polskiego pisarza Mariusza Wilka, opowiadającym o jego odkrywaniu ludu Sápmi, zastanawia się nad dobroczynnym wpływem literatury w kontekście uwrażliwienia współczesnego człowieka na otaczające go środowisko.

W dziale „Varia” Emmanuel Lajus przywołuje poglądy Friedricha Nietzschego w kontekście twórczości Le Clézio oraz wyjaśnia pojęcie zaniku indywidualizmu i otwarcia na świat według obydwu autorów.

Tom zawiera również interesującą rozmowę z Le Clézio przeprowadzoną przez Lu Zhang, zatytułowaną *Literatura wiele zawdzięcza ziemi*, opublikowaną w 2017 w *Les Cahiers J.M.G. Le Clézio*, pod hasłem tematycznym *Habiter la terre*. Końcowe zdanie z wywiadu, którego ostatnim słowem jest „niebo”, podkreśla związek literatury z całym kosmosem:

„literatura [...] to jeden z wytworów ziemi w takim samym stopniu, w jakim są rośliny, zwierzęta czy woda i niebo”.

Podziękowania

Dziękuję wszystkim Kolegom z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu zaangażowanym w prace nad przygotowaniem niniejszego numeru czasopisma. Publikacja powstała dzięki wsparciu finansowemu i pomocy naukowej ze strony Association des lecteurs de J.M.G. Le Clézio (Stowarzyszenia Czytelników Jean-Marie Gustave’a Le Clézio), którego członkowie są autorami artykułów znajdujących się w dziale *Studia i rozprawy* niniejszego numeru. Szczególne podziękowania niech zechcą przyjąć przewodniczący stowarzyszenia oraz cały zarząd i szefowie *Cahiers J.M.G. Le Clézio* w wydawnictwie Passage(s), a także Lu Zhang.

Natalia Nielipowicz